УДК 37.091.33:0063
DOI: 10.35619/iiu.v1i12.291

Олійник Наталія
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна
ORCID:0000-0001-9340-4378
e-mail: oleksasha97@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-АГРАРІЇВ

Анотація. У статті відзначено, що в Україні спостерігається прискорений розвиток аграрного сектору, а тому ціла низка сфер бізнесу потребує кваліфікованих фахівців з агрономічною освітою як-от, агрохолдинги, фермерські підприємства, хімічні, насіннєві, консалтингові, дистрибуційні, інвестиційні та торгові компанії і навіть банки.

Обґрунтовано, що головним завданням вищої аграрної школи є забезпечення студентів достатнім об`ємом наукової інформації, а також практичними навичками самостійно працювати зі спеціальною та науковою літературою, слідкувати за новинами розвитку інноваційних технологій в аграрній сфері, постійно поповнювати свої знання і вміння прогресивними практиками, що з'являються в сучасних умовах праці.

Здійснено аналіз результатів дослідження професійної компетентності майбутніх фахівців-аграріїв та окреслено шляхи оптимізації процесу фахової підготовки майбутніх аграріїв у контексті структурних перебудов, що відбуваються в агропромисловому секторі України та його галузях.

Доведено, що порівнюючи з вихідними показниками відбулися суттєві зміни щодо розвитку професійної компетентності студентів-аграріїв в ЕГ. На заключному етапі узагальнено результати дослідження, що дозволяють скласти уявлення про рівень професійної компетентності. Загальна професійна компетентність майбутніх фахівців аграрної сфери експериментальної групи відповідає середньому рівню статистично значне збільшення кількості майбутніх фахівців аграріїв з високим рівнем професійної компетентності. На цій підставі автор стверджує, що певні педагогічні умови дозволяють якісно підвищити рівень професійної компетентності студентів-аграріїв.

Ключові слова: інноваційні технології, інновації, професійна підготовка, викладач, аграрний заклад освіти.

Постановка проблеми. Соціально-економічні трансформації в Україні вимагають модернізації професійної підготовки фахівців аграрної галузі, приведення її до європейських освітніх стандартів, до запитів сучасного стану агровиробництва та структурних змін у сфері зайнятості у сільськогосподарській галузі.

Підготовка фахівців агропромислового комплексу є глобальною проблемою для країни, адже зміни у розвитку аграрної сфери вимагають фахівців нової формації, які були б конкурентоспроможними на ринку праці. Потреба у реформуванні аграрної освіти на сучасному етапі її розвитку, як вважають

© Олійник Н., 2020

фахівці, детермінується такими причинами: значні зміни у виробництві, переробці, вирощування продукції сільського господарства, вимагають змін у підготовці фахівців аграрної галузі у вищих аграрних закладах. Відповідно до сучасних вимог ринку праці потрібно провести кардинальні зміни у освітньому процесі, а саме: запровадити диференційований підхід до розробки освітніх програм з підготовки бакалаврів та магістрів аграрного напряму; кардинально зміни технології та методи викладання; імплементувати невід'ємний зв'язок освіти, науки та інноваційного виробництва.

Інтеграція науки, освіти та виробництва допомагає підготувати конкурентоспроможних на ринку праці фахівців, водночас служить засобом вирішення важливих виробничих питань, відіграючи при цьому роль цементуючого початку в процесі становлення і розвитку професійної освіти.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Проблемам формування і зростання професійного рівня аграрних кадрів, удосконалення управлінського досвіду керівниками підприємств аграрної галузі присвячена значна кількість публікацій як зарубіжних, так і вітчизняних учених, зокрема, Ф. Зінов'єва, Ф. Кене, Т. Левітта, В. Лисогора, З. Румянцевої, О. Собкевича, А. Файоля та ін.

Поведінку й діяльність майбутнього аграрія досліджували Л. Божович, Л. Виготський, О. Леонтьєв, А. Маркова, С. Рубінштейн, Л. Якобсон та ін.

Вивченням компетентнісного підходу займались такі вчені, як Н. Бібік, О. Овчарук, О. Пометун, О. Локшина, С. Трубачева, Л. Таращенко та ін. (Олійник, 2020).

Мета статті полягає в обґрунтуванні компонентів професійної компетентності сучасних фахівців аграрної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільське господарство сьогодні пішло далеко за межі сіл, адже невід'ємною його складовою в наш час є потужні елеваторні комплекси, логістичні центри, фабрики з вирощування птиці, тваринні комплекси, переробні та кондитерські заводи. У всьому світі для забезпечення потреб аграрної сфери працюють хімічні заводи, на яких виготовляють засоби захисту рослин, добрива та стимулятори росту рослин. Над виготовленням високоякісного насіння трудяться тисячі генетиків, біологів та селекціонерів. Але центром цього довгого ланцюга, який часто починається і закінчується далеко за межами нашої держави, є саме родюча українська нива. Аграрний бізнес – локомотив нашої економіки, найперспективніша та швидкозростаюча галузь України (11,4% ВВП). Він створює робочі місця для мільйонів українців (близько 17% зайнятого населення).Україна – світовий рекордсмен аграрної сфери, що забезпечує 174 країни світу якісною аграрною продукцією (соняшником та соняшниковою олією, зерном, горіхами, ріпаком, кукурудзою, медом, соєю та курятиною).

Аграрні фахівці у списку найбільш потрібних професій в Україні, а попит на них буде залишатися високим ще впродовж наступного десятиріччя. Аграрний сектор в Україні динамічно розвивається з кожним роком, а тому кваліфікованих фахівців з агрономічною освітою потребує ціла низка сфер бізнесу: агрохолдинги, фермерські підприємства, хімічні, насіннєві, консалтингові, дистрибуційні, інвестиційні та торгові компанії і навіть банки (Олійник, 2020, с.93). Саме тому підготовка висококваліфікованого працівника – головне завдання аграрної системи освіти.

Сьогодні аграрна система України відчуває гострий дефіцит кваліфікованих кадрів, які здатні швидко адаптуватися до нових соціально-економічних умов,

мобільних і конкурентоспроможних на ринку праці. Слід відзначити, що проблема підготовки фахівців є загально масштабною проблемою. Зокрема, В. Нагаєв відзначав, що конкурентоспроможність сучасного фахівця аграрного профілю ґрунтується на таких якостях, як активність, готовність оволодівати новими знаннями й досвідом, здатність творчо реагувати на зміни в соціальній і професійній сферах (Нагаєв, 2006, с.105). Підготовка такого кадрового потенціалу є головним завданням системи аграрної освіти.

Існує об'єктивна необхідність підвищення якості професійної освіти студентів-аграріїв в контексті пріоритетних напрямів модернізації сучасної вищої школи, пошуку шляхів і засобів підготовки функціонально грамотних, професійно-компетентних, конкурентоспроможних і мобільних фахівців, які вміють швидко адаптуватися до динамічних змін суспільства, які здатні постійно підвищувати свій професійний рівень і моделювати процеси та результати своєї професійної діяльності (Зимняя, 2003, с.42).

Аналіз професійної діяльності керівників і фахівців агропромислових підприємств переконує, що в своїй практиці вони постійно стикаються з необхідністю прийняття управлінських рішень з найрізноманітніших питань. Від їх ефективності залежать результати виробничо-фінансово-господарської діяльності підприємства. Ухвалення управлінських рішень на виробництві пов’язано з урахуванням факторів часу і ризику, що діють у зворотному напрямі.

Діяти швидко і рішуче – обов'язок кожного керівника. Більшість прийнятих управлінських рішень в аграрній сфері має комплексний характер, вимагає системного аналізу умов сільськогосподарського виробництва. Сучасна технологія прийняття оптимальних управлінських рішень в складних недетермінованих ситуаціях реалізується насамперед на основі застосування економічно-математичних методів і моделей, що дозволяють оперативно і якісно обробити інформацію, що надходить.

На сьогодні головним завданням вищої аграрної школи є забезпечення студентів достатнім об’ємом наукової інформації підготовка майбутніх фахівців до самостійної роботи зі спеціальною та науковою літературою, до здійснення моніторингу розвитку інноваційних технологій в аграрній галузі та до постійного поповнення своїх знань сучасними прогресивними технологіями аграрного профілю.

Спеціаліст будь-якого рівня та кваліфікації – агроном, зооінженер, технолог, економіст, інженер – управляє в своїй професійній діяльності різного виду системами: виробничими об’єктами, технологічними процесами, колективами працівників і т. д. На рівні сільськогосподарських підприємств різноманітні економічні та організаційні проблеми часто пов’язані з вирішенням екстремальних завдань. У їх числі: пошук найбільш ефективних методів організації виробництва, оптимальних способів використання наявних обмежених ресурсів, земельних фондів, робочої сили і засобів виробництва; встановлення оптимального поєднання галузей; вибір правильних типів сівозмін, оптимальних варіантів перевезень; розрахунок найбільш дешевих кормових раціонів для тварин та ін. Відповідно до поставленої мети з безлічі альтернативних варіантів розвитку господарюючого суб'єкта фахівець аграрної галузі вибирає оптимальний, що забезпечує досягнення максимальних фінансових результатів.

Потреба в реформуванні аграрної освіти на сучасному етапі на переконання науковців, детермінується такими причинами:

значними змінами в технологіях виробництва продукції сільського господарства, яке вимагає адекватних змін у підготовці фахівців аграрного профілю у вищих закладах освіти;

кардинальними змінами на ринку праці фахівців аграрної галузі;

необхідністю диференційованого підходу до розробки навчальної програми підготовки бакалаврів і магістрів сільського господарства. (Мирось, 2006, с.44).

Розроблена нами концепція формування професійної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі грунтується на базовому положенні проте, що моделювання є універсальним засобом системного пізнання і системного перетворення навколишньої дійсності. Воно реалізується в професійній підготовці на основі принципів доцільності, розвитку, варіативності, проблемності та відповідних методів і засобів навчання, способів структурування навчального матеріалу.

Методологічною основою формування професійної компетентності у майбутніх фахівців аграрної галузі виступає модель сучасного професіонала – аграрія, інтегруюча професійна спрямованість та професійна компетентність. Не менш важливими компонентами професійності залишаються особистісні якості та психофізіологічні властивості.

Сьогодні в агробізнесі немає таких напрямів, в які б не заходили інновації. Рослинництво, тваринництво, зберігання, переробка – усі ці галузі зараз буквально поглинають нові технології. Адже бізнес зацікавлений у тому, щоб ефективно працювати, отримувати прибуток та зростати, тому що Україна – гравець на міжнародному ринку сільгосппродукції, а нам треба конкурувати з іншими світовими виробниками. І оскільки інновації – це, передусім, продукт інтелектуальної праці, то змінюється і портрет фахівця в аграрній індустрії. Сучасний аграрій – це управлінець: молодий, ефективний, який вміє працювати з новітнім лабораторним обладнанням володіє програмним забезпеченням, творчо й креативно мислить, спроможний оперативно приймати рішення у складних виробничих умовах. Приміром, для успішної реалізації програми контролю та планування польових робіт сьогодні широкодоступними є високоточні механізми і пристрої, що керуються із супутника.

Професійна компетентність, на нашу думку, має такі основні компоненти: соціально-правову, економічну, екологічну, персональну, спеціальну та інформаційну компетенції.

Формування готовності на першому етапі відбувається при вивченні студентами загальногуманітарних, соціально-економічних, а також математично-технічних і природничо-наукових дисциплін (математики, філософії, інформатики, технологій виробництва рослинницької і тваринницької продукції, агроінженерії, геодезії та ін.) із застосуванням моделей і персональних комп'ютерів. Основне завдання етапу це залучення студентів до роботи з самодіагностики власного рівня готовності до професійної діяльності. У процесі формування готовності на цьому етапі краще реалізовувати традиційні форми і методи навчання (лекції, семінари, лабораторно-практичні заняття), на яких моделювання застосовується при структуруванні навчального матеріалу як універсального методу навчання, що передбачає активне використання комп'ютерних технологій при вирішенні різноманітних освітньо-професійних завдань.

Формування готовності студентів до професійної діяльності на другому етапі відбувається в процесі вивчення студентами загальнопрофесійних дисциплін.

Тут досить виправданим є застосування моделювання як засобу освоєння змісту освіти.

Формування професійної компетентності майбутніх фахівців на основі моделювання на заключному етапі професійної підготовки передбачає застосування моделей при структуруванні змісту матеріалу.

На цьому етапі у всіх організаційних формах переважають рефлексивні методи, реалізація яких відбувається через усвідомлення вивчення матеріалу з метою саморозвитку, самореалізації себе як особистості, та передбачає професійний розвиток – креативність, амбітність, цілеспрямованість.

Виконана дослідницько-експериментальну робота дозволила нам спланувати експериментальну роботу, яка переважно проводилась в умовах звичайного педагогічного процесу, незначна частина – в лабораторних умовах та на господарствах.

Результати проведеної дослідно-експериментальної роботи дозволив визначити початковий рівень сформованості показників стану професійної компетентності майбутніх фахівців-аграріїв. Вінницького національного аграрного університету (далі – ВНАУ) та їх готовності до початку впровадження авторської моделі розвитку професійної компетентності фахівців–аграрії, сформувати контрольні і експериментальні групи. За підсумками констатувального зрізу був зроблений висновок про те, що рівень професійної компетентності переважної більшості опитаних оцінюється як задовільний. Формувальний етап експерименту полягав у впровадженні розробленої моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців-аграріїв за допомогою відповідної програми заходів.

Пріоритетним напрямом роботи з апробації представленої моделі стало впровадження в освітні процес ВНАУ на рівні експериментальної групи низки чиників. Ними стали: модернізація системи розвитку професійної компетентності майбутніх студентів-аграріїв (найбільш радикальних змін зазнав блок факультативної роботи); інтеграція професійних знань; розширення меж виробничого навчання з метою комплексної дії на компоненти професійної компетентності. За підсумками експериментальної дії в контрольній і експериментальній групах були проведені підсумкові зрізи, що дозволяють відстежити динаміку показників професійної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Загальний аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи є підставою для висновку, що запропонована модель дозволяє оптимізувати процес фахової підготовки і сприяє ефективному розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Очевидним є те, що за результатами формувального експерименту відбувся перерозподіл майбутніх фахівців аграрної галузі як КГ, так і ЕГ за рівнями розвитку професійної компетентності. Проте в КГ цей перерозподіл є незначним, а в ЕГ – суттєвим. Загалом спостерігається збільшення кількості студентів-аграріїв з високим та середнім рівнями розвитку професійної компетентності, зменшення – з мінімальним рівнем розвитку досліджуваних якостей. Показовим є те, що в ЕГ упродовж експерименту кількість майбутніх фахівців аграрної галузі з високим рівнем професійної компетентності зросла на 26 %, а в КГ – лише на 8,9 %; кількість слухачів з низьким рівнем розвитку професійної компетентності в ЕГ зменшилась на 42,1 %, а в КГ – на 9,5 %.

Динаміка змін у рівні розвитку професійної компетентності, які відбулись у КГ та ЕГ у ході формувального етапу експерименту, добре відслідковується на рис.1.

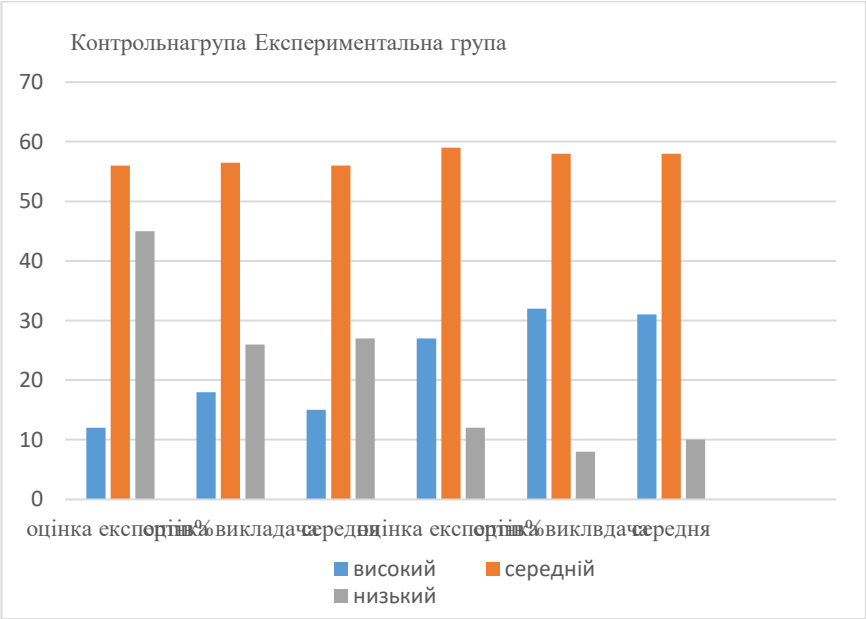

Рис. 1. Динаміка змін у рівні розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі, які відбулись у КГ та ЕГ у ході формувального експерименту

Отже, після педагогічного впливу рівень сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі дещо підвищився. Але чи можна таке підвищення вважати статистично значущим і стверджувати ефективність моделі розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі шляхом збільшення навчально-виробничих завдань як позитивний фактор.

За підсумками формувального експерименту можна зробити висновок про те, що в експериментальній групі:

обсяг професійних знань значно збільшився (відбулися кількісні та якісні зміни);

сформувалися вміння використовувати засвоєні знання на практиці; виокремилась усвідомлена потреба в збільшенні обсягу професійних знань і вдосконалення умінь застосовування їх під час виробничої практики;

особливо актуалізувалася аксіологічна складова трудової діяльності, що обумовлює усвідомлення її соціально-економічної цінності і необхідності дотримання професійних норм;

покращилась мотивація до вивчення дисциплін;

з'явилося усвідомлення себе як молодого фахівця агропромислового сектору;

підвищився рівень сформованості комунікативних умінь, креативних, творчих навичок, готовності до професійної діяльності.

Зміни, що відбулися, в повному обсязі відповідають основним завданням розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі, а саме:

оволодіння професійними знаннями;

перетворення отриманих професійних знань на особисті переконання.

Загальна оцінка професійної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі експериментальної групи відповідає середньому рівню, статистично зросла кількість студентів-аграріїв з високим рівнем професійної компетентності. Це дає підстави стверджувати, що певні педагогічні умови дозволяють якісно поліпшити її рівень.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Аналіз даних педагогічного експерименту переконливо свідчить про істотне підвищення якості професійної підготовки студентів аграрного профілю. Отримані в ході дослідно-експериментальної роботи результати дають підставу стверджувати, що запропонована теоретична модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі у професійній підготовці із поєднанням освітнього процесу та виробництва є ефективними. Висунуті нами теоретичні положення знайшли своє підтвердження в ході дослідно-експериментальної роботи.

Предметом перспективних досліджень може бути з'ясування форм і засобів формування професійної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі, детальне вивчення умов реалізації методики формування професійної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Олійник, Н. (2020). Педагогічні умови підвищення якості професійної підготовки агроінженерів. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка» ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій».* Одеса. Вип. 20,Т. 2. С. 93–96.

Нагаєв, В. (2006). *Дидактичні основи формування творчої особистості аграрного менеджера в умовах Болонського процесу*: монографія. Харків. 528 с.

Зимняя, И. (2003). Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. *Высшее образование сегодня.* №5. С. 34–42.

Мирось, В. (2006). Про шляхи реорганізації ВНЗ України аграрного профілю. *Інформаційний вісник АН ВШ України*. Київ. Вип. 48, No 2. С.43–49.

Буркова, Л. (2000). Ключ до управління: Класифікація педагогічних інновацій як елемент механізму керування інноваційним процесом в освіті. *Директор школи, ліцею, гімназії*. Київ. № 1. С. 31–37.

Дубасенюк, О. (2014). Інновації в сучасній освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць.* Житомир Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. С. 12–28.

Сірий, Є. (2010). Інноваційний розвиток освіти в Україні: розгортання проблеми та засадницькі орієнтири. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : збірник наукових праць.* К. С. 65–77.

Савченко, С. (2004). *Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді у позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору.* Доктор педагогічних наук. Луганський нац. пед. ун-т. Луганськ . 43с.

REFERENCES

Oliinyk, N. (2020). Pedahohichni umovy pidvyshchennia yakosti profesiinoi pidhotovky ahroinzheneriv. [Pedagogical conditions for improving the quality of professional training of agricultural engineers]. *Naukovyi zhurnal "Innovatsiina pedahohika" PU "Prychornomorskyi naukovo-doslidnyi instytut ekonomiky ta innovatsii".* Odesa. Vyp. 20 ,T. 2. S. 93–96. [in Ukrainian]

Nahaiev, V. (2006). *Dydaktychni osnovy formuvannia tvorchoi osobystosti ahrarnoho menedzhera v umovakh Bolonskoho protsesu*. [Didactic bases of formation of creative personality of the agrarian manager in the conditions of Bologna process]: monohrafiia Kharkiv. 528 s. [in Ukrainian]

Zymniaia, Y. (2003). Kliuchevye kompetentsyy – novaia paradigma rezultata obrazovanyia. [Key competencies as a new paradigm of educational outcome.]. *Vysshee obrazovaniye sehodnya*. No5. S. 34–42. [in Russian]

Myros, V. (2006). Pro shliakhy reorhanizatsii VNZ Ukrainy ahrarnoho profiliu. [On the ways of reorganization of Ukrainian universities of agricultural profile.]. *Informatsiinyi visnyk AN VSh Ukrainy*. Kyiv. Vyp. 48, No 2. S.43-49. [in Ukrainian]

Burkova, L. (2000). Kliuch do upravlinnia: Klasyfikatsiia pedahohichnykh innovatsii yak element mekhanizmu keruvannia innovatsiinym protsesom v osviti. [Key to management: Classification of pedagogical innovations as an element of th mechanism of management of innovation process in education]. *Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii. Kyiv. No1*. S. 31–37. [in Ukrainian]

Dubaseniuk, O. (2014). Innovatsii v suchasnii osviti. Innovatsii v osviti: intehratsiia nauky i praktyky: zbirnyk naukovo-metodychnykh prats.[Innovations in modern education , *Innovatsii v osviti: intehratsiia nauky i praktyky*] Zhytomyr Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. S. 12–28. [in Ukrainian]

Siryi, Ye. (2010). Innovatsiinyi rozvytok osvity v Ukraini: rozghortannia problemy ta zasadnytski oriientyry. [Innovative Development of Education in Ukraine: Deployment of Problems and Orientary Indicators]. *Aktualni problemy sotsiolohii, psykholohii, pedahohiky : zbirnyk naukovykh prats*. K. S. 65–77. [in Ukrainian]

Savchenko, S. (2004). Naukovo-teoretychni zasady sotsializatsii studentskoi molodi u pozanavchalnii diialnosti v umovakh rehionalnoho osvitnoho prostoru: [Scientific and theoretical principles of socialization of student youth in extracurricular activities in terms of regional educational space]. Doktor pedahohichnykh nauk. Luhanskyi nats. ped. un-t. Luhansk. 43s. [in Ukrainian].

FORMING OF PROFESSIONAL COMPETENCE FOR AGRARIAN STUDENTS

Natalia Oliinyk
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
Vinnytsia, Ukraine
ORCID:0000-0001-9340-4378
e-mail: oleksasha97@ukr.net

Abstract. The article deals with the forming of professional competence for agrarian students. It was found that the agricultural sector in Ukraine is growing from every to year. Therefore, a number of business areas need qualified specialists with agronomic education, such as agricultural holdings, farms, chemical, seed, consulting, distribution, investment and trading companies and even banks. The purpose of the article is to substantiate the components of professional competence of modern specialists in the agricultural sector.

The author points out that the main task of the higher agricultural school is to provide students with sufficient scientific information, and to teach future professionals to work independently with special and scientific literature, to monitor the development of innovative technologies in agriculture, constantly replenish their knowledge with new progressive forms of agricultural training. profile in the new working conditions. The author analyses the results of the study of professional competence for future specialists of agrarians. The analysis of the experimental work heip to conclude that the model of professional competence of future agrarians proposed by him earlier to optimize the process of professional training and contributes to the effective formation of professional competence of agro-industrial complex workers.

The final results obtained by the expert group showed that compared to the initial indicators there were significant changes in the development of professional competence of agricultural students in EG. At the final stage, the author summarizes the results of the study, they allowed to form an idea of the level of professional competence. The general professional competence of future specialists of agrarians of the experimental group corresponds to the average level, a statistically significant increase in the number of future specialists of agrarians with a high level of professional competence. The author argues that certain pedagogical conditions can qualitatively increase the level of professional competence of student farmers.

Key words: innovative technologies, innovations, professional training, teacher, agricultural educational institution

Стаття надійшла до редакції 18. 09. 2020 р.